

Csorba Csaba
EMLÉKEZÉS DANKÓ IMRÉRE
(1922–2008)

Dankó Imre életpályája és munkássága olyan szerteágazó, hogy annak áttekintésére nem vállalkozhatunk, hanem tevékenységének leszűkítetten Biharral kapcsolatos vonatkozásait próbáljuk röviden összegezni, ám ezt sem a teljesség igényével.

A köztudatban a Hajdúság és Debrecen kutatója, oda kötődik. Pedig valójában élete utolsó négy évtizedét leszámítva viszonylag nagyon kevés időt töltött a hajdúk földjén és a Tiszántúl metropolisában.

A Nagy Jenő összeállításában megjelent (Debrecen, 1997) Dankó Imre munkásságának repertóriumuma c. 190 oldalas kiadványban olvasható részletes önéletrajz eligazít abban a tekintetben, milyen hosszú utat is járt be, míg aztán Debrecen temetőjében 2009. január 5-én örök pihenés lett az osztályrésze.

Há el akarjuk helyezni Dankó Imre munkásságát térben és időben, akkor való igaz, hogy erősen kötődött a hajdúság hagyományaihoz. De nemcsak a legendás „öreg hajdúvárosok” múltja érdekelte, hanem mindazok a vidékek, amelyek kapcsolatba kerültek a hajdúsággal. S ilyenek voltak szerte a Tiszántúlon, Észak-Magyarországon, sőt a Dunántúlon is. 1958–1964 között, a gyulai Erkel Ferenc Múzeum igazgatójaként alig melegeedett meg állomáshelyén, az általa szerkesztett füzetsorozatban megjelent *A Körösköz-bihari hajdúság* c. kiadványa (Gyula, 1959. 70 p.). 1962-ben a Bihar megyei hidak vámjáról (1829) jelent meg forrásközlése a *Néprajzi Közleményekben* (ennek adata hiányzik Dankó Imre 1997-es bibliográfiájából!).

Már pécsi múzeumigazgató volt, amikor az egyik nevezetes bihari hajdúközpont törtérijának áttekintését megjelentette (*A sarkadi hajdúság*. *Békési Élet* 1967/2. 19–27. p.). Korábban a szerkesztésében jelent meg *Dömötör Ákos Sarkadi népmesék* c. füzet (Gyula, 1962. 96 p.). Bertalan Ágnes Asszonyok, lányok Biharugrán c. kiadványa is a gyulai füzetsorozat darabjaként jelent meg, szintén Dankó Imre szerkesztésében (Gyula, 1963. 76 p.).

Gyulai múzeumi igazgatósága időszakában megtalálta annak is a módját, hogy a közeli Dél-Bihar településeit is kutathassa. Ennek a munkának monumentális eredménye lett kandidátusi disszertációja: *Életmódbeli változások a dél-bihari síkság parasztságának felszabadulás utáni életében* (különös tekintettel a településre, építkezésre és

lakásbelsőre). Az 1251 oldalt kitevő, 200 illusztrációt tartalmazó kézirat (terjedelme miatt) nem jelenhetett meg egyetlen kötetben, hanem (több mint évtizedes késéssel) öt részre bontva került közlésre múzeumi évkönyvekben, illetve összegyűjtött tanulmányi kötetében (Opuscula ethnographica. Debrecen, 1977).

1969. július 1-jétől (meghívás alapján) a debreceni Déri Múzeum, illetve az egész hajdú-bihari múzeumi szervezet igazgatója lett. Csaknem másfél évtizednyi időt kapott arra, hogy a megye múzeumügyét irányítsa. Nem volt könnyű helyzetben. Olyan munkatársi gárdát örökölt, amelynek jelentős részét nem szakmai megfontolás alapján válogatták ki elődje időszakában, hanem mindennél fontosabb volt a politikai megbízhatóság. A diktatúra évtizedeiben Dankó Imre, mindvégig elkerülte a párttagságot, emiatt nem lehetett minden tekintetben „megbízható káder”. Tevékenységét árgus szemmel lesték a Déri Múzeumhoz a szó szoros értelmében közel lévő megyei pártközpontból, s természetesen akadtak a múzeumban beépített emberek is, akik szállították oda a megkövetelt információkat.

A belső személyi ellentétek közepette, a viszonylag szűkös pénzügyi lehetőségek szorításában nem volt könnyű „nagyot álmodni”, s a merész ívű elképzeléseket meg is valósítani.

1969-ben a debreceni múzeumügy sok sebből vérzett. A Déri Múzeum gyűjteményének gazdagságához és régi hírnevéhez képest bizony meglehetősen méltatlan színvonalat képviselt. Dankó Imre késlekedés nélkül nekilátott a szervezésnek. Az új múzeumi évkönyvek és kiadványok színvonala ugrásszerűen megemelkedett. A Múzeumbaráti Kör nevében Múzeumi Kurír címmel folyóiratot indított, ami egy-két év alatt országos ismertségre tett szert. A meglévő múzeumi hálózat (Hajdúböszörmény, Hajdúszoboszló, Hortobágyi Pásztor múzeum, Álmosd) kiállításai följújtásra kerültek. Ezután kezdődhetett meg a hálózat bővítése. A püspökladányi gyűjtemény sorsának elrendezésével egyidejűleg fordult Dankó Imre figyelme Bihar felé.

A csonka Bihar megye, amely a diktatúra közigazgatási átszervezésekor (1950) betagozódott Hajdú vármegyébe, mint határ menti térség, évtizedeken keresztül elhanyagolt területnek számított. Nem voltak városai, nem volt ipara, a lassú közlekedés, a gyatra úthálózat révén amolyan Isten háta mögötti terület volt, s akit odavetett a sorsa, akit oda helyeztek, az „száműzöttnek” érezhette magát.

A 12-13 ezer lakosú önálló tanácsú község, Berettyóújfalú volt 1920–1940 között, majd 1945–1950 között Bihar vármegye székhelye, azt követően járási székhely. 1946-tól lett önálló gimnáziuma. Az 1880-as évektől mindig adtak ki valamilyen újságot,

egészen 1944-ig. Járási művelődési ház és könyvtár létesült. 1920 után itt őrizték Bihar vármegye levéltárát, amit a megyei átszervezés (1950) után Debrecenbe szállítottak.

Az országnyi területű Bihar vármegye („Biharország”) a történelmi Magyarország harmadik legnagyobb területű közigazgatási egysége volt és csaknem 600 ezren lakták. A trianoni, majd a párizsi békediktátum kevesebb, mint az egyharmadát hagyta meg Magyarországnak. De a legnagyobb tragédia Várad elvesztése volt. A csonka maradványnak mindössze négy olyan települése maradt, amelynek lakossága elérte vagy legalább megközelítette a 10 ezres lélekszámot.

Trianon előtt Bihar kutatása szép eredményeket tudott fölmutatni (Osváth Pál Sárreai járása, K. Nagy Sándor Bihar-országa, Bunyitay Vince Várad egyházmegye-története, a Borovszky Samu által szerkesztett megye monográfia stb.). A Trianont követő negyedszázad hozadéka is tekintélyes (Jakó Zsigmond korszakos jelentőségű monográfiája a középkori vármegyéről, Mezősi Károly monográfiája a 17. század végi vármegyéről, Nadányi Zoltán szerkesztésében egy reprezentatív megye-monográfia stb.).

1950 óta a magyarországi Bihar-kutatás évtizedekre szinte teljesen leállt. Amikor Dankó Imre átvette a Déri Múzeum vezetését, látnia kellett, hogy a megye tudományos intézményei nem sok figyelmet fordítanak Biharra. A megyei levéltár és az egyetem történeti tanszékének kutatói inkább a hajdúk és Debrecen kutatásával foglalkoztak. Így jelentek meg sorra a hajdúvárosok monográfiái, majd Debrecen monográfiája. Egyedül az egyetemi néprajzi tanszék foglalkozott Bihar-kutatással is (ennek jelentős eredménye Dám Lászlótól A Nagy-Sárrét népi építészete, amelyet Dankó Imre ismeretett is).

Nyilvánvaló volt, hogy Bihar kutatását lehet ugyan Debrecenből is szervezni, végezhetik debreceniek is, azonban a kutatás eredményeinek állandóan láthatóvá tételére Biharban kell helyet találni, s ilyen intézmény mi más lehet, mint egy múzeum. S ennek a múzeumnak értelemszerűen Csonka-Bihar központjában, Berettyóújfaluban kell lennie. Dankó Imre a Bihari Múzeum Évkönyve I. kötetében leírta a Bihari Múzeum előzményeit és a létesítésével kapcsolatos legfontosabb tényeket, ezért ezek megismétlésétől eltekintünk, csupán a Bihar-kutatás néhány vonatkozására szeretnénk fölhívni a figyelmet.

1970 tavaszán Biharra (és Békésre) irányította a figyelmet a Sárrét-konferencia, amelynek szervezésében meghatározó szerepet játszott Dankó Imre. A Sárrét-kutatás két szomszédos megye múzeumi munkáinak összehangolását jelentette, amiben meg-

határozó szerepe volt Szabó Ferencnek, a Békés megyei múzeumi szervezet igazgatójának, aki a Békési Élet c. folyóirat szerkesztőjeként rendszeres publikálási lehetőséget is biztosított évtizedeken keresztül Dankó Imrének. Szeghalomban Miklya Jenő tanár lelkes szervezőmunkájának köszönhető, hogy a berettyóújfalui múzeum párjaként létrejöhett a Sárrét másik múzeuma.

Aztán 1970. október 19-én a Berettyóújfaluban szervezett ankétot a Bihari Múzeum ügyében. 1971-ben Nagykereki várkiállításának újjárendezésére is sor kerülhetett. 1973-ban a Bajomi Krónika kiadásával a 70 éves Szűcs Sándorra sikerült ráirányítani a figyelmet. Sajnos Dankó Imre minden buzgólkodása kevésnek bizonyult ahhoz, hogy az idős kutatót (akit az előző évtizedekben sok mellőztetés ért) sikerüljön rábírni arra, hogy nekilásson régi gyűjtései kiadásra való előkészítéséhez. Az 1973-as múzeumi hónapban a 19. századi bihari útirajzíró K. Nagy Sándor jubileumára (90 éve jelent meg a Bihar-ország első kiadása) irányította rá a figyelmet. A Biharból Békés megyéhez csatolt Sarkad történetét feldolgozó tanulmánykötetben (1972. Szerk. Komoróczy György) Sarkad hajdúváros históriáját Dankó Imre foglalthatta össze.

A Déri Múzeum munkatársai közül a leglelkesebben az etnográfus-történész Varga Gyula (Kismarja szülőtte) támogatta a múzeum, és Bihar kutatásának ügyét. Ő már az 1960-as évek közepén megfogalmazta a bihari részek néprajzi gyűjtőfeladatait.

1974-ben eredményre vezetett Dankó Imre szívós szervezőmunkája, megnyílhatott Berettyóújfaluban a Bihari Múzeum. Dankó Imre és Szabó Ferenc együttes erőfeszítései tették azt is lehetővé, hogy sokszorosított formában megjelenhetett egy bibliográfia, A régi Sárrét világa (összeállította Csorba Csaba). 1975-ben Osváth Pál szücsendős Sárrét leírásának (Bihar vármegye Sárréti járása leírása) megünneplését építette bele a múzeumi hónap programjába. Több mint két évtizednek kellett eltelnie, hogy nagy munkával, javított, pontosított kiadásban közzétehesse Osváth Pál alapművét (1996).

A Múzeumi Kurírban sorra jelentek meg (kezdettől) a bihari témájú adatközlések, kisebb-nagyobb cikkek. Maga Dankó Imre is egymás után tette közzé adatközléseit, cikkeit (pl. a 20. számban 1749-es révész-díjszabást Berettyóújfaluból, a 21. számban szintén berettyóújfalui malombeli törvényt, a 29. számban Berettyóújfalui hídvámját 1806-ból, a 38. és a 39. számban a Sárrét néprajzáról, a 43. számban Szűcs Sándor életéről és munkásságáról).

A Berettyó vidékének múltját évtizedek óta kutatta. Ennek tudható be a táj középkori települési, közlekedési és árucsereszonyairól készített tanulmány (H.-B. Megyei Levéltári Évkönyv 1979). Berettyóújfalui Varga Gyula által szerkesztett monumentális

monográfiájában Dankó Imre írta a kézművességről és az árucsereszervezésről szóló részt (1981). Az előző esztendőben (1980) megjelent Derecske története kötetnek viszont lektora volt. A Balassa Iván szerkesztésében megjelent Báránd története és néprajza kötetben a közlekedés és árucseré néprajzát írta meg (1985). Molnár Ambrusnak a sárréti Nagyrábé történetével kapcsolatos tanulmánykötete lektorálását is elvállalta (1985).

Az 1980-as években, amikor a hajdúvárosok „elfogytak”, a megyei tudománypolitika figyelme lassan Hajdú-Bihar megye más települései, így Bihar jelentősebb települései felé fordult.

A hajdúböszörményi Hajdúsági Múzeumhoz hasonlóan Dankó Imre arra is figyelmet fordított, hogy a Bihari Múzeum rangos évkönyvekkel is „igazolja” létjogosultságát, s kiadványsorozatával lehetőséget kapjon a magyar és nemzetközi kiadványcsere kapcsolatba való beilleszkedésre, ami kezdettől fogva a tudományos intézmények munkájának nélkülözhetetlen velejárója volt. 1976-ban megjelent az első, 1978-ban a II. kötet. Az már nem Dankó Imrén múlt, hogy 8 esztendőnek kellett eltelnie az újabb évkönyv (IV–V. kötet) megjelenéséig. A III. kötetben (1982. 225–252.) jelentős tanulmányt közölt a vasfűvel kapcsolatos sárréti hiedelmekről. 1975-től viszont meglehetősen folytonossággal jelent meg a Bihari Dolgozatok sorozata (1975–1989 között 9 kötet).

Dankó Imre kezdettől igyekezett kapcsolatot tartani a partiumi, erdélyi magyar kutatókkal (történészekkel, etnográfusokkal, folkloristákkal, irodalomtörténészekkel), művészekkel, írókkal. Ebben segítette az, hogy rokoni kötődései is voltak. Ez a kapcsolattartás 1969-től fölerősödött, amikor (átmenetileg) lazulni látszott a romániai magyar értelmiséget gúzsba kötő román diktatórikus szorítás.

Igen nagyra becsülte Jakó Zsigmondot, a Bihar-kutatás meghatározó személyiségét, az erdélyi magyar tudományosság egyik legnagyobb személyiségét. Nem véletlen, hogy születésének 60., a 70. és a 90. évfordulóján is cikkel köszöntötte. Alapos ismertetést közölt erdélyi művelődéstörténeti tanulmánykötetéről is (Békési Élet, 1978). Tartotta a kapcsolatot a többi jeles történésszel (Egyed Ákossal, Csetri Elekkel, Imreh Istvánnal stb.), vagy a nyelvészekkel. Nagyszalontáról Dánielisz Endrével volt jó barátságban és állandó kapcsolatban, majd Fábrián Imrével is. A kolozsvári etnográfusok közül Kós Károly, a folkloristák közül Faragó József is levelezőpartnere volt. A művészek közül Gy. Szabó Béla portrét is készített róla. Megemlékezett könyveikről, hosszabb-rövidebb megemlékezésekkel tudósított halálukról. E sorok írója is neki köszönheti, hogy 1970-től szinte minden jelentős erdélyi társadalomtudóssal fölvehette a személyes kapcsolatot.

Odafigyelt a román tudományosság eredményeire is, de hivatalos és állandó kapcsolatot a nagyváradi megyei múzeummal nem sikerült kialakítani. A múzeum román vezetése és kutatói az 1970/80-as években szigorúan tartották magukat a pártirányítás elvárásaihoz, s mindent megtettek annak érdekében, hogy Bihar magyar vonatkozásait lehetőleg háttérbe szorítsák, s bizonyítsák, hogy Bihar „mindig román volt, és az is marad”.

Elképesztően sok levelet írt és kapott Dankó Imre, s ennek köszönhetően „mindenről” értesült és „mindent” tudott, ami a tudományos-irodalmi-művészeti világban történt és fontos volt. Ennek a levelezésnek tanulmányozása révén ismerhető csak meg igazán érdeklődése, szervezőmunkája, emberi egyénisége.

Alighogy betöltötte a nyugdíjkorhatárt, a megye akkori kulturális vezetése sietett nyugdíjba helyezni (1983. január 1.). A magyar múzeumügy számára tragikus veszteséget jelentett ez a lépés. Utódja már korántsem fordított annyi figyelmet Biharra, mint Dankó Imre tette.

Nyugdíjba kerülve tapasztalnia kellett, hogy lassú, szívós, „észrevétlen” munkával igyekeznek perifériára szorítani. Egyelőre megmaradt a Múzeumi Kurír szerkesztőjének, de lassan onnan is kiszorították, s az új évezred elején e folyóirat szépen csendesen „elhalt”. Az egyetemen tarthatott ugyan órákat, de olyan szervezőmunka, amelyet addig végezhetett, már nem adatott meg számára.

1983-ban még elnökölhett a Sárrét-kutatási konferencián (Püspökladányban), majd egyik szerzője lehetett a Körös-sárréti útikalauznak (1984). Régi jó kapcsolatainak köszönhetően egyre többet foglalkozott nyomdászattörténeti témákkal. 1986-ban jelentős terjedelmű tanulmánykötetet is szerkesztett (Tóth Bélával együtt). Mivel bihari publikációs lehetőségek nem voltak, főlelevenítette zempléni kapcsolatait, és sorra jelentek meg tanulmányai miskolci kiadványokban. 1990-ben visszatért a bihari tájhoz (a Sárréthez), és az Ujváry Zoltán által szerkesztett Bakonszeg története és néprajza c. kötetben terjedelmes tanulmányai jelentek meg. 1991-ben neki köszönhető, hogy a 16. század egyik igen fontos és ritka magyar könyvemléke, a Weres Balázs (Bihar vármegye jegyzője) fordításában, Debrecenben kiadott Magyar Decretum hasonmás kiadásban megjelenhetett (előszót is írt hozzá). Ebben az évben látott napvilágot Sátoraljaújhelyen A Sajó-hernádmelléki hajdútelepek c. füzet (első megjelenés: 1955). Hiába buzgólkodott azonban Szabó Ferenc, nem sikerült elérnie, hogy A Körösközbihari hajdúság c. füzet is újra megjelenhessen, noha már évtizedek óta könyvészeti ritkasággá vált.

Az 1992-es évben megjelenhetett sok évtizedes vásár-kutatásainak összegzése (Régi vásáraink világa), bár a gyűjtött anyaghoz képest viszonylag szerény terjedelemben. A Magyar Néprajz III. kötetében is megkapta a lehetőséget „A magyar vásárok néprajzának” összefoglalására. Az Ujváry Zoltán szerkesztésében kiadott Biharnagybajom története és néprajza kötetben is megírhatta az árucseré néprajzát. A szomszédságból (Békés megye) is kapott feladatot. Az 1993-ban kiadott Békéscsaba néprajzban a kismesterségek, árucseré, piacozás-vásározás témakörét foglalhatta össze, viszonylag nagyobb terjedelemben.

1993-ban készült el Magyarhomorog monográfiája (nagy megtiszteltetés, hogy e sorok írója lehetett a lektora). A kötet kiadása azonban évről évre húzódtott, s végtére csak 2001-ben jelent meg Debrecenben (Magyarhomorog. Egy bihari falu etnokulturális képe).

1994-ben viszont Debrecenben (Ethnica kiadás) megjelent Ujváry Zoltán szerkesztésében egy település monográfiája: Nagyecsed (Központi szerepkör és önkormányzat a történelem sodrában).

1996-ban, a Matolcsi Lajos kezdeményezésére szerveződött Bihari Diéta tudományos ülésorozataról természetesen Dankó Imre sem hiányozhatott. Berettyóújfaluban A bihari vásárv története, mai helyzete címmel tartott előadást, ami a Bihari Dolgozatosok 10. számában meg is jelent. A Bihari Diéta V. kötetében (2004. 89–99.) a bihari csikászatról jelent meg fontos tanulmánya.

Ebben az évben sikerült Biharkeresztes önkormányzatával (elsősorban Kozma Sándor polgármesterrel és Fülöp Mihály gimnáziumi igazgatóval) olyan kapcsolatot kialakítania, hogy megindíthatta Itt és Most címmel a Biharkeresztesi Múzeumbarátok évente 4 számban megjelenő kulturális, helytörténeti, honismereti tájékoztatóját. Az 1. szám Beköszöntőjét a következő gondolatokkal indította útjára: „Régebben is, de mostanában különösen sokat hallani Magyarország gazdasági-kulturális kettészakadásáról, az ország keleti felének lemaradásáról, hátrányos helyzetéről – amelyben előkelő hely illeti meg Bihart, és minden jóra való törekvés, várossá levés, áldozatvállalás ellenére Biharkeresztet is. Az elmaradottság, a többszörösen hátrányos helyzet nagy társadalmi, kulturális, tudatbeli közömbösséget eredményezett, és emiatt is a saját életünk alapvető kérdései felőli érdeklődésünk a minimálisra csökkent. Mindehhez szerencsétlenül társult anyagi helyzetünk további romlása, a kezdeményezéseket szóhoz jutni sem engedő, jövőképet kialakítani képtelen pénztelenség, ami mindenek fölé helyezte a közösségi étellel nem törődő, buta, és a jövőt illetően felelőtlen anyagiasságot.”

Dankó Imre a millicentenáriumhoz való kötődés jegyében javasolta, hogy Árpád Múzeum néven létesüljön egy gyűjtemény, amelyhez az alapot 500 tételes adományával megteremtette (az önkormányzat 1995-ben azzal a céllal vásárolta meg a római katolikus plébánia épületét, hogy abban helytörténeti múzeumot létesít). A tájékoztató 2. száma 1997. március 15-ére jelent meg, s abban már arról volt kénytelen írni Dankó Imre, hogy az ígéretek ellenére a múzeum megnyitásának ügye egyre csak húzódik.

A 4. számból kiderül, hogy a március 15-ére, majd augusztusra hirdetett múzeumátadásból sem lett semmi. Csak a folyóiratocska jelent meg rendületlenül, benne értékes adatközlésekkel, cikkekkel. Dankó Imre elsősorban Bihar képzőművészeti életéről közölt írásokat. 1998-ban jelent meg a 6. szám, amelyben Dankó Imre szomorúan jelenthette be, hogy megszűnik a kis folyóirat, s „pénz hiányában” nem lesz múzeum Biharkeresztesen. 1998. február 12-én visszaadta a polgármesternek múzeumszervezői megbízatását. Az általa adományozott „alapgyűjteményt” így kénytelen volt visszaszállítani. A folyóirat utolsó számában Szabó Ferenc úgy mutatta be a Dankó Imre kezdeményezései hatásának is köszönhetően 1991-ben alakult sarkadi múzeumot, hogy még bízott a biharkeresztesi kezdeményezés sikerében: „Szívvel kívánom a biharkeresztesieknek, hogy születő múzeumukat a sarkadinál is kedvezőbb fogadtatás és támogatás kísérje! Az erőfeszítés, az áldozat ebben sohasem marad eredmény nélkül.”

A hírek között tudósít arról, hogy Zsákán, a fölújított Rhédey-kastélyban megnyílt a község szülöttének, Madarász Gyula festőművésznak az állandó kiállítása, amelynek anyagát (mintegy ötven képet) a művész adományaként kaphatták meg. „Bizonyítva nemcsak a művész ragaszkodását, szeretetét szülőfalujához, tágabb értelemben a bihari tájhoz, de Zsáka Nagyközség áldozatokban is megnyilvánuló kultúraszeretetét, értékeinek megóvásáért vállalt áldozatkészségét is.”

Amikor aztán a „Száz magyar falu könyvesháza” sorozat szerkesztőségétől felkérést kapott arra, hogy írja meg a Zsáka történiáját bemutató kötetet, többre vállalkozott, mint amire fölkerék:

„Zsáka történetével-néprajzával korábban is foglalkoztam, de most, hogy a 100 falu... sorozat keretében megjelenő Zsáka története című munka megírását elvállaltam, érdeklődésem a falu múltja és jelene iránt sokkal intenzívebb lett. Munka közben jöttem rá, hogy Zsákán nagyon élénk a helytörténeti érdeklődés, a honismereti munka, hogy a zsákaiak egész életét áthatja az ismeretekkel teli, egészséges lokálpatriotizmus. Ezért elhatároztam, hogy itt, Zsákán is újtára engedek egy, az Itt és Most-hoz hasonló

vállalkozást, megindítom a Rálátás című, kéziratként terjesztendő, évi négy számban megjelenő kulturális, helytörténeti-honismereti folyóiratot” – írja a Rálátás I. évfolyama 1. számának Beköszöntőjében.

2000-ben megjelent a Zsáka kötet, s a következő években is szép sorban követték egymást a Rálátás füzetek, általában 40-60 oldal közötti terjedelemben. Dankó Imre, túl a 80. évén is fiatalos lendülettel szervezte a cikkeket, s beletanulva a számítógépes szerkesztésbe is, igazi friss, modern szemléletű folyóiratot adott ki, amelynek kitűnő cikkei mellett a híryanaga is elsőrangú volt, jeléül annak, hogy az e-mail korszakában is a levelező Dankó Imre legendás jól értesültsége töretlenül megmaradt. Dankó Imre hívta föl a figyelmet (2004/1. sz.) az etnográfus Varga Gyula közelgő 80. születésnapjára is. Ennek eredménye lett egy szép ünnepség a Déri Múzeumban, és Varga Gyula válogatott tanulmányai testes kötetének (Granarium) megjelenése. Köszöntötte a 90 éves Jakó Zsigmondot is (2006/3. sz. 31–32.).

Az Alföldi Könyvtéka sorozat 1. köteteként Dankó Imre szerkesztésében és jegyzeteivel jelent meg egy kitűnő válogatás, Szűcs Sándor: A puszta utolsó krónikása címmel (Túrkeve, 2003).

Továbbra is segítette a határon túli kutatást. Különösen a szívén viselte a határon túli Biharban Dukrét Géza által szervezett partiumi és bánati egyesület tevékenységét. Dukrét Géza nekem küldött legutóbbi levelében így emlékezett erre: „A vele való kapcsolatom elég régi. Ő volt az, aki segített először bejutni a református levéltárba. Ő alapozta meg a kapcsolatot. Elintézte, hogy szinte majdnem ingyen fénymásolják a levéltári anyagokat. Ő szerezte először a szállást Debrecenben, mikor ott voltam. 1998 és 2002 között könyvismertetőket írt a könyveinkről. Könyveket adott a könyvtárunkba.”

A Bihari Múzeummal való kapcsolata mindig kiegyensúlyozott és közvetlen maradt. Jele ennek, hogy bihari vonatkozású kutatási dokumentációit, jegyzeteit, kéziratait, fotóit átadta a múzeum adattárának. A Honismeretben (2006/5. sz. 107–108.) szép ismertetést közölt a múzeum évkönyve X–XI. kötetéről, méltatva az imponáló intézményfejlesztés eredményeit. A múzeum helyét és szerepét a következőképpen látta: „Nemcsak a múzeumok, a testvérintézmények és munkatársaik megértő rokonszenvét, segítő támogatását tudta a Bihari Múzeum megnyerni, hanem elég széles körűen »be tudta szervezni« a múzeumi munka szinte minden formája után érdeklődőket a városban, a környéken élők, sőt többeket az elköltözöttek közül is. Ebben a nagy társadalmási munkában jelentős szerepet kapott a bihari patriotizmus is. Ilyen vonatkozás-

ban vált a Bihari Múzeum egy erőteljes, fejlődőképes, nagy hatással bíró társadalmi tényezővé.”

A nyomdákhoz való kötődése évtizedek óta töretlen volt. 1969-től legfontosabb volt számára az Alföldi Nyomda. Ennek egyik ékes bizonyítéka, hogy a debreceni Alföldi Nyomda lapjában, a Nyomdászban negyedszázad alatt több tucat írása jelent meg. Cikkei válogatott gyűjteményét (48) szép kötetben rendezve jelentette meg a nyomda 2002-ben (Írások, nyomdászok, nyomdák). Benne Weres Balázs Magyar Decretumáról írott cikke, meg Jakó Zsigmond köszöntése a 70. születésnapján bihari vonatkozású.

Amellett, hogy a Rálátás szerkesztése, híryanagának összegyűjtése nem kevés idejét vette igénybe, Dankó Imre kisebb-nagyobb cikkeket, tanulmányokat írt, oda, ahol befogadták. Bár már évtizedek óta sokféle betegséggel bajlódott, egyre nehezebben mozgott, és impozáns könyvtárának magasabb polcokon őrzött darabjaihoz csak úgy tudott hozzájutni, ha esetenként „megszervezte”, a munkát sosem hagyta abba.

Az ezredforduló után a korábbinál több megemlékezést, könyvismertetést jelentetett meg a Honismeretbe. Molnár Ambrusról halálakor emlékezett meg (200/4. sz.), a békési Krupa Andrászt köszöntötte (2005/2. sz.). Olykor két-három írása is „állt a sorban”, s időnként kissé ingerülten kérte számon a szerkesztőkön, hogy mikor jelenik meg már a cikke. A 2008-as évfolyamba nem került bele egyetlen írása sem, a 2009/1. számba csúszott át.

Dankó Imre ismereteit, széles körű kapcsolatait jól hasznosíthatta a Magyar kastélylexikon sorozat Hajdú-Bihar megye kastélyai és kúriái kötetét (megjelent Bp., 2006) készítő Virág Zsolt is, aki a kötet egyik lektora is lett.

80. születésnapján e sorok írója köszönthette Dankó Imrét a Honismeretben (2002/1. sz. 91–93.). Éltessen az Isten még sokáig – kívántam akkor neki, s még hét esztendő megadatott számára, hogy tovább munkálkodhasson. Nemcsak a magyar tudományosság, hanem a szűkebben vett Bihar is sokat köszönhet neki, és tegyem hozzá szerényen, hogy jómagam is neki köszönhetem tudományos és ismeretterjesztő pályafutásom indítását. A mellette töltött két évben tanultak máig meghatározóak életemben.

Jakó Zsigmond írta, s Dankó Imre idézte a 70. születésnapján őt köszöntő írásában (1986) a következőket: „Az írás, a nyomtatott betű, a könyv embert és társadalmat átformáló erejébe vetett fanatikus hit sugárzik Misztótfalusi Kis Miklós minden tettéből és sorából. És hozzá olyan hévvel, hogy még most is átforrósíthatja mindazok szívét,

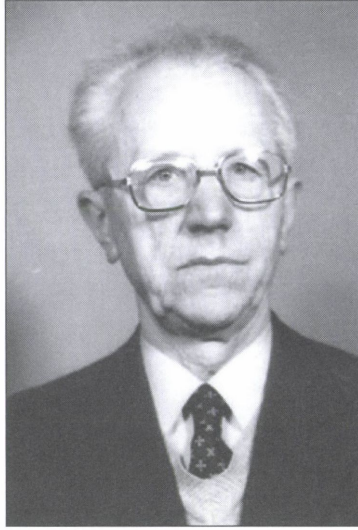
akik gondot és felelősséget éreznek népük művelődéséért.” Ezek a szavak nemcsak a nagy nyomdászra érvényesek, hanem Dankó Imre egyéniségét, munkálkodását is híven jellemzik.

Bár még friss az elmúlás okozta seb, talán mégsem korai azt kijelenteni, hogy Dankó Imre is egyike volt azoknak, akiknek erejét igyekezett gúzsba kötni hosszú-hosszú évtizedeken keresztül a személytelen diktatúra, s a nagyon is személyes rosszindulat és butaság. Bihartól és Debrecentől és a magyar tudományszervezéstől is sokkal több elismerést és támogatást érdemelt volna. Kifelé ugyan nem mutatta, de fájdalommal töltötte el, hogy mennyi falba, meg nem értésbe ütköznek sorozatosan terveit, elképzelései. Szomorúan kellett tapasztalnia, hogy a „senki sem próféta a saját hazájában” mondás rá is érvényes. Emlékét akkor őrizzük meg, ha jól sáfárkodunk hagyatékával, s megújuló Bihari Múzeum kiállításokkal és kiadványokkal egyre látványosabban mutatja be Bihar gazdag múltját, hagyományait.

Csaba Csorba

ERINNERUNG AN IMRE DANKÓ (1922-2008)

Imre Dankó wurde in Budapest geboren, doch sein Familienbesitz verband ihn mit der Transtheißegend (Hajdúság) bzw. mit Oberungarn (Gömör). An der Universität zu Debrecen erlangte er das Lehreddiplom für die Fächer Ungarisch und Englisch, doch seine ganze Leidenschaft gehörte der Geschichte, der Volkskunde, der Literatur- und Kunstgeschichte, der Druckereigeschichte, der Museologie und vielen anderen Themen. Er war ein echter Polyhistor. Als Organisator bzw. Direktor von Museen war er in der ungarischen Tiefebene (Túrkeve, Gyula), in Transdanubien (Pécs) sowie in Nordungarn (Sárospatak) tätig. Von 1969 bis 1982 leitete er das Debrecener Déri Museum als Direktor. An die zweitausend Schriften erschienen von ihm im Druck, unter diesen eine ganze Reihe Bücher. Er redigierte Studienbände, Zeitschriften, Veröffentlichungsserien (Hefte und Jahrbücher der Museen von Sárospatak und Gyula, den „Múzeumi Kurir“, die Reihe „Itt és Most“ [dt. etwa: Hier und Heute] von Biharkeresztes und „Rálátás“ [dt. etwa: Überblick] von Zsáka). In erster Linie widmete er sich der Erforschung der volkstümlichen Architektur sowie der Geschichte des Markttreibens in der Hajdúság. Er redigierte bedeutende Quellenveröffentlichungen.

Jakó Zsigmond portréja

Dankó Imre a Bihari Múzeum fennállásának 5. évfordulója
alkalmából rendezett kiállítás megnyitóján (1979)